

Comediile lui Gheorghe Vlad sau umorul rural

Umorele românesce comportă două direcții, pecetluite pentru noi de două spirite tutelare: Caragiale și Creangă. Primul ne-a dat măsura comicului citadin, cel de-al doilea, măsura comicului rural. Există diferențe între aceste direcții, care țin atât de atitudine, cât și de obiect. Potrivit formulei lui Nicolai Hartmann, primul utilizează cu precădere risul împotriva, cel de-al doilea, risul pentru. Atitudinea umoristică a citadinului este mai degrabă ironică, când nu de-a dreptul satirică, țărânul are o atitudine practic morală ce depășește obiectul în paremiologie; citadinul e observator, pânditor al reacțiilor comic-ridicole ale lumii reale, ruralul își păstrează o atitudine prudent expectativă în fața lumii, căutând să-i substituie lumea sa imaginară, a esențelor reprezentate mai mult sau mai puțin alegoric. Atitudinea umoristului citadin e activă, el dorind distrugerea formelor vechi pentru cele noi, atitudinea umoristului țăran e pasivă și conservatoare. Primul ridiculizează tarele morale, vitriolându-le cu sarcasm, cel de-al doilea face haz de ele păstrându-le în tipuri asupra cărora poate reveni oricând anecdotic. În

fine, citadinul vizează prin umoarea sa socialul cu formele sale istorice, ruralul vizează fondul etern uman, ce pare a nu se schimba în veșnica prefacere.

Examinând istoria literaturii române, vom observa că de la Alecsandri până la Mușatescu nu ne-au rămas comedii al căror obiect să-l constituie mediul rural. Comediograful mediului citadin, Caragiale, când s-a apropiat de lumea țărănească, a scris o tragedie. Cîțiva prozatori, întorcînd un ochi proaspăt asupra lumii țărănești, îi înregistrează nu atât metehnele, cît unele comportamente, comice mai mult prin croziunea semnificațiilor datorată timpului. Moldoveanca Georgeta Mircea Cancicov, munteanul I. C. Vissarion sau olteanul Ion Iovescu reprezintă o lume țărănească mai degrabă a gesturilor grațioase. Satul — leagăn și motiv al marilor prozatori și poeți de sorginte țărănească — se impunea în literatură fie ca locul unui vis idilic al copilăriei ori ca locul nostalgic al dezrădăcinării, fie ca loc al dramelor puternice implicînd nu numai individul, dar și țara. Pildă, literatura răscoalei din 1907. Imuabil în formele sale tradiționale, satul a fost ferit de privirea comediografului, căruia îi place să vadă schimbările sociale, cu tot convoiul formelor de inadecvare și comportamentelor naive generate de acestea.

Angajat pe căile transformărilor socialiste, satul a devenit, firesc, și obiect al comediografiei, tocmai prin relevarea acelor forme (comportamente) naive prin care omul satului cată să-și găsească o nouă nșezare socială, îndrăznind a accede la superioarele și complexe determinatii și valori sociale și umane. În comediografia actuală, Gheorghe Vlad rămîne singurul nume de rezonanță dintre cei care și-au luat ca subiect lumea satului. Sînt cunoscute azi comediile sale cu olteni, plese în care un umor sănătos de tip rural se împletește cu o profundă dragoste pentru țăran — obiectul comic — și cu o incontestabilă înțelegere a vieții lui, fapt care dă acestor comedii o notă specifică, aceea de a fi lipsite de ascuțit satiric. Ușoare, vesele și luminoase, ele au circulat cu mare succes de public prin teatrele profesioniste și populare, vehiculînd în fond valorile actuale ale satului contemporan în formule comice, ascunse, adică, sub aparențele stîngăciei și naivității.

A debutat în revista „Teatrul” în 1962 — anul încheierii colectivizării agriculturii — cu piesa *Îndrăzneala*, piesă căreia îi putem găsi stîngăcii de construcție, dar care a definit de la început pe umorist, mijloacele sale stilistice, și mai

cu seamă tipologia sa comică. Autorul se exprimă prin personaje sau mai degrabă le lasă să se exprime în graiul lor specific oltenesc, atât de sfătos, de pitoresc și duhliu. Plăcerea de a vorbi frizează uneori verbozitatea, salvată de vorba de duh și mai cu seamă de modul de a vorbi provocator al personajului.

Catrina îl întreabă pe Ciocîlțeu, dîndu-i o cană cu apă: **Da' ce mincași de te pîli setea, acu pină-n ziuă?**

CIOCÎLȚEU: Ee, parcă numa de sete bea omu. O mai face și-așa, ca să aibă de ce zice „mulțumesc”.

Mitu și Nate își disimulează limbuția prin munca agitată pe care o fac la munca cîmpului:

MITU: Dăm o dată, de două ori cu sapa...

NATE: Mai zicem cite una, să nu prindă limba mușcal...

Paznicul de noapte Băjan suferă că prin natura serviciului nu poate vorbi cu oamenii și-i declară primului secretar de raion: **Da' să știți, tare mi se urăște. În puterea nopții stau la taifas cu stelele. Noroc cu ciinele ăsta. Dimineața dorm citeva ceasuri și mă trezesc tot singur cuc: muierea pleacă-n zori, la brigadă.**

E firesc ca niște oameni cu un altă de năvalnic debit verbal să fie niște fliri deschise, așa încît conflictele, cînd se ivesc între ei, să nu capete amploare. De obicei, bătrînii cedează în fața tinerilor, aceștia fiind mai întreprinzători și mai „umblați”, mai „școlțiți”, și cînd nu izbutesc, secretarul de partid intervine ca un regulator moral. Așa, în **Îndrăzneala**, cînd se hotărăște terasarea unor dealuri neproductive, sau în **Cain și Abel**, cînd secretarul de partid intervine pentru a împăca neînțelegerea dintre doi frați. Tinerii din comedie (Iul Gheorghe Vlad sînt eliberați de complexele bătrînilor, prompt în replică și dacă nu participă direct la politica economică a comunității, ca Lisandru din **Îndrăzneala** sau Oara din **Cu oltencele nu-i de glumit**, sînt rezonabili și inteligenți ca Ninică din **Cain și Abel** sau organizatorii de farse ca Oiron din **Comedie cu olteni**.

Mai expresivă și mai caracteristică prin îngroșare caricaturală și, firește, prin comportament comic e galeria bătrînilor.

Buzdurică din **Îndrăzneala** — magazionerul cooperativei agricole — e strîngător pînă la zgîrcenie. Preferă să dea pale vaciilor păstrînd ființa, căci, după vorba lui: „Cine știe cînd și cum o să fie nevoie de el”.

Ciuculete, funcționar la primărie, pătruns de demnitatea funcției — e ofițer de stare civilă —, constată cu groază, în timpul oficialității căsătoriei civile, că a uitat acasă Constituția (**Cain și Abel**).

În **Comedie cu olteni**, piesă concepută în gust naiv popular, Joitoiu și Ciocu se

ceartă și chiar se amenință cu securile pentru un rățoi care a intrat în lăptuci și pornesc proces, dar își împrumută țigări peste gard. Comportament comic bizar care demască nu numai retorica înverșunării de ochii lumii, relevînd fondul sufletesc pașnic, dar imprimă comediei specificul său burlesc.

Tot în registrul burlesc e compusă și comedia **Un tron pentru Goace**. Aici se amenință cu pușca, și chiar se trage cu ea pentru a se realiza farsa cu scop cathartic moral, de a înlăuna cerbicia personajului principal. Simbolica e mai profundă și ideea de mai largă generalizare. Ni se prezintă un caz de megalomanie a puterii și, încă, relația ei cu arta.

Președintele colectivei, Goace, e îndepărtat de la conducere pentru că ar fi dosit niște scînduri de stejar la prietenul său Ciuciuc, sculptor velleitar ce visează să prefacă-n statui tufanii din marginea șoselei satului. Adevăratul motiv e că președintele depozitase scîndurile în curtea prietenului său pentru ca acesta să-i facă un sicriu pe măsura mîrteilor sale.

GOACE: Pe toate laturile și pe capac să fie cioplite cu dăltița cele mai importante momente din viața mea...

Comicul frizează enormul.

O altă interesantă comedie e **Frumoasele olandeze**, apărută în revista „Teatrul” (octombrie 1978) cu titlul **Păcăleala**. O tînră zootehniciană, pentru a nu-și pierde postul într-o gospodărie colectivă săracă, se angajează să aducă de la ferma-model a consiliului intercooperatist agricol niște vaci olandeze, preținzînd că e prietenă cu președintele. Acesta apare într-o acțiune de control și tînră e nevoită să joace în fața unei asistențe impresionate și a președintelui buimăcit rolul îndrăgostitei. Autorul rezolvă cu dezinvoltură comicul de situație. Președintele, dumirît, sfîrșește prin a se îndrăgosti la rîndu-i. Farsa capătă sensuri mai generale, celebrele vaci olandeze se vădesc a fi o rasă autohtonă ameliorată; prin adecvată îngrijire ele pot da tot atîta lapte. Tonalitatea luminoasă a comediei este umbrită de existența unui personaj cu mîntea rătăcită, dintr-un accident de muncă. Îi mai place să cînte și e convins că el cîntă „juma-juma cu vîntul”: Cînd bate vîntul tare îi țin fluierul în față și eu numa' ce pui deștele și-atunce iese cîntecul. Prin Stan, cîntărețul nebul, ceva din tristețea vieții cotidiene pătrunde în lumea de vis a comediei. Simbolul dramaturgic ne aduce aminte de Jacques Melancolic din **Cum vă place**. Ca și acela se retrage Stan dinaintea nunții: Hm, pentru veselie nu sînt pregătit, n-am cîntec, așa că faceți bine și cîntați-vă singuri...

Nu vom încheia aceste sumare considerații fără a aminti despre cuplurile comice: Poponete — Tivriș și Mitu — Nate, care circulă prin piesele autorului, având mai cu seamă roluri de rezoneri, ceea ce nu-i împiedică să fie pitorești și de o simțeață simpatică. Pe Poponete și Tivriș îi întâlnim prima oară în **Comedie cu olteni**, în rol de caraule de noapte cam fricoase: **Tivriș, de ce i se lasă omului curajul-n călăie cîteodată?** Ca să-și țină inima, ei vorbesc tare în toiul nopții, sperînd somnul sătenilor, cărora le oferă pămînt de felul acesta: **Pe lumea asta dacă nu respecti ordinea, mai bine să nu trăiești în ea.** Și cum în satul în viziune comică nu se poate întîmpla nimic grav, ei găsesc doar tineri îmbrățișați pe la porți, cărora, ca să nu-i pîrască părinților, le cer cîte o oală de vin.

Îi regăsim în **Frumoasele olandeze** avansați ca îngrijitori la grajduri, cărînd nutrețul cu spinarea și socotind pe calculator, obiect cu care se fudulesc, zilele-muncă și porțiile de fin, dar visînd un aparat în care să bage finul și să iasă laptele, fără să mai fie nevoie de vacă. Ca și Mitu și Nate (care, ne amintim, auzind că muzica face vacile să dea mai mult lapte montaseră la grajduri un gramofon stricat), și ei fetișizează tehnica. Din cuplul Mitu și Nate, autorul a dorit

să facă purtători de cuvînt oltenesc și românesc împotriva primejdiei războiului atomic, în **Doi olteni în cosmos**, încercînd și formulele comicului absurd. Piesa e însă ratată. În fond, cele două cupluri repetă, prin jovialitate și smînteață, tradiționalele personaje ale snoavei populare, Păcală și Tîndală.

Unii i-au reproșat autorului frustetea, dar se știe că umorul de tip rural respinge subtilitatea. Alții i-au reproșat lipsa de distanță față de personaje, dar distanță față de obiectul comic și-o ia doar ironistul, umorul presupune, dimpotrivă, apropiere, fiind o persiflare izvoită dintr-o atitudine binevoitoare. Alții, în sfîrșit, au văzut în lipsa de ascuțit satiric o scădere. Dar satira vizează formele sociale, or, omul social e ameliorabil și umoristul țaran nu atacă ameliorabilul, căci pentru el doar „năravul din fire n-are leuire”.

Nu de mult, Gheorghe Vlad a implinit 60 de ani. E o vîrstă a bilanțului și autorul poate fi mulțumit, el a lucrat cu reușite certe la edificarea umorului de tip rural în noile condiții sociale ale satului socialist, impunîndu-l conștiinței estetice contemporane.

Constantin RADU-MARIA

CALEIDOSCOP

„Caragiale anticălătorel” e intitulat un interesant articol semnat de Florin Faifer în „Convorbiri literare” (iunie 1987). Marele scriitor e prezentat ca un citadin incorigibil, greu de urnit într-o călătorie, amator doar de o „plimbărică” și mai ales de o șuetă interminabilă cu amicii.

Chiar și în autoexilul berlinez, scăpat de „străvechiul balamuc de țesături și de intrigi bizanti-

ne, dorul de țară bîntuie în comparațiile frecvente cu locurile de acasă, ajungînd pînă la nostalgia reîntoarcerii în... „Haimanenburg”...

★

Actrița-poetă Cristina Tacoi de la Teatrul „Nottara” ne-a încîntat recent cu o excelentă carte de proză: „Călătorie în absență”, apărută la Editura Eminescu.

★

Cine-și mai amintește de talentatul actor Cazimir

CALEIDOSCOP

Belcot? Cine știe că a fost premiantul clasei conduse de C. I. Nottara, fiind coleg cu Ion Manolescu, Ciprian, Mișu Fotino, Maria Filotti?

Din păcate, a încetat din viață la numai 32 de ani, Arghezi caracterizîndu-l atunci astfel: „Rolurile sale erau obiectul unui studiu activ și adînc”.

Un documentat medalion semnat de Mihai Apostol a apărut în „Contemporanul” (nr. 25/1987).